

Středověké myšlení

..antická filosofie končí uzavřením athénských škol (kolem 530 n. l.)..
Císař Justinián odebral zákonem všem pohanům občanská práva
..začátek středověku se datuje také jako 476 n. l. pád Západořímské říše
..konec středověku..(renesance..13/14st.)

- rozpad Římské říše způsobil radikální odtržení latinského západu od filosofického dědictví antiky
- středověká filosofie je záležitostí národů, které pronikají na území Říma ze severu (Germánské kmeny přebírající antické dědictví)
jejich úkolem je osvojit si cizí jazyk (latina), způsob myšlení a obrovské množství poznatků
- geografický posun kulturních center (z Atén, Alexandrie, Kartága..do Raveny, Verony..později Canterbury, Paříž, Oxford, Kolín..)

Novoplatonismus, Plotinos (zač.3st. – 530 n. l.)

---novoplatonismus je ještě antickou filosofickou školou, která velmi ovlivnila raný středověk

...vlivný po celý středověk i později v renesanci

...před novoplatonismem obroda pythagorejského učení (novopythagoreismus) – 1. st. př. n. l.

--hlavním principem novopythagoreismu Jedno (monáda):

- *Jedno za jsoucnem*
  - *Jedno v říši idejí (u novopl. Duch)*
  - *Jedno jež má účast na prvních dvou a proniká svět (u novopl. Duše)*
- ...ve 3. st. novopythagoreismus absorbován právě novoplatonismem

Plotínos..tvrdil, že jen správně interpretuje Platóna..ale ve skutečnosti slučoval Platóna s Aristotelem (v této interpretaci se přenesl Platón do renesance)

Tři hypostaze: (všechny jsou věčné)

- Jedno (Bůh, Dobro)

...je principem vší skutečnosti, zakládá další vrstvy jsoucna, které na něm mají „účast“

...čím více je něco jednotné, tím více to „je“..

...nezávislé, soběstačné, jednoduché, nesložené, neomezené, jedinečné, nelze jej uchopit myšlením..můžeme se jen **ztotožnit, spojit se s ním bez poznání**

- Duch (Rozum, Svět idejí, Nús)..vychází z Jedna..to přeplněné bytím přetéká a vyvolává jiné bytí

...duch je jednotnější než nižší smyslový svět..nerozlehlý, nečasový (nepodléhá mnohosti)

...jeho aktivita je totožná s ním samým – **myšlení v celku (intuice)**

...jeho myšlenkami jsou ideje

- Duše..zaměřuje se nikoliv na sebe, ale na vnější věci..spojuje se v ní nedělitelnost jednoho s dělitelností těla

...nadána pohybem..zprostředkovává mezi božskou jednotou a přírodní mnohostí

...duše veškerenstva, tj. Duše v Duchu a duše jednotlivých věcí

➤ Sestup duší z Ducha do těl při narození a návrat zpět při smrti těla..

...duše se může osvobodit a vrátit se zpět do duchovního světa ke světové Duši, k Duchu a nakonec k Bohu - Jednu

...samotný sestup do těla je pro duši trestem a zlem

...proto se duše nemá zabývat jen svým tělem, jinak zapomene na svou duchovní složku

...jednota duší se projevuje ve sdílení a soucítění lidí

■ **Látka, smyslově vnímatelný svět**

...hierarchicky nejnižší

...nemá žádné pozitivní (formulovatelné) charakteristiky..ovšem z opačného důvodu než Jedno: nenáleží jí žádná vlastnost..je čistou možností (Aristotelés..)

...dospíváme k ní rozumem jako k opaku forem (idejí), je nutná k vysvětlení prostoru a mnohosti, ale není principem bytí

...je natolik vzdálena od Jedna, že téměř nemá bytí

...smyslový svět je spojen s látkou a je nápodobou duchovního světa idejí..rozprostraněný a nepravdivý

✓ Látka představuje zlo..pro nedostatek dobra, formy, bytí..

➤ ..Duše se má očišťovat, aby byla připravena na Boží milost..
Nemůže si jí zasloužit, jen čekat, až On přijde k ní. Pak splyne s Bohem..rozplynutí „já“ jako dar

✓ Novoplatónská trojice hypostazí se přenesla do křesťanství jako trojice božských osob Bůh-Otec, Logos-Syn, Duše-Duch

---až do 12. stol. obeznámenost se starověkou vědou a filosofií jen zlomkovité

..zdrojem filosofického poznání byli jen církevní otcové ovlivněni právě novoplatonismem (Tertuliánus, Origenés, Pseudodionýsios Areopagítes, Augustýnus atd.)

---později od 12. st. překlady antických děl nejprve z arabštiny později z řečtiny (především Aristotelés..i když byl zpočátku odmítán)

➤ církev byla ve středověku nositelkou vzdělanosti, křesťanství jako zdroj filosofické problematiky (témat)

...**spor o logiku** (dialektiku)..vztah lidského rozumu (filosofie) a Boží moudrosti..vztah rozumu a víry

– Abélard (12.st.) založil školu věnující se jen dialektice (nelze věřit něčemu, co předem nepochopíme..“rozuměj, abys mohl věřit“ X např. Augustinus: „věř, abys porozuměl“ ..)..Abélard odsouzen

Témata:

--logika a Boží všemohoucnost..

--logika a důkazy existence Boha (kosmologické, ontologické, teleologické)

--spor o univerzálie (realismus, nominalismus)

Augustinus Aurelius (354-430)

Bůh je centrem jeho nauky..

- ...vliv novoplatonismu..ovšem místo emanace (vyzařování) hypostazí křesťanský kreacionismus..Bůh ostatní vrstvy včetně látky **tvoří**..chce se vyhnout panteismu (jednotě Boha a světa)
- ...**dualismus** Boha – světa (příroda a člověk zcela závisejí na Bohu jako na nemateriálním absolutnu)
- nepoznatelnost Boha podobná jako u novoplatonismu..jeho vlastnosti nelze popsat ani o něm mluvit..
- Bůh je na rozdíl od novoplatonismu osoba..vše stvořil svojí vůlí z ničeho..jeho vlastností je absolutní všemohoucnost a dobrotivost..
- Bůh svět stvořil a nepřestává ho řídit..jinak by zanikl: Theismus
- Bůh je trojicí..Logos (Bůh syn) je sebeuvědoměním Boha-otce..stvořil svět dle idejí v jeho mysli...věci jsou obtížené látkou a tak blízké nebytí (kopiemi idejí)
- zlo je podobně jako u novopl. nedostatkem dobra..nehmotný vzor v ideji je deformován látkou..přesto v nějaké míře dobro zůstává (to proto, že se věci zachovávají i přesto, že se mění..)

Augustinovo pojetí času:

- Psychologický čas..co je to minulost – přítomnost – budoucnost? (minulost už není, budoucnost ještě není, přítomnost uplývá..) ...měřítkem času je lidský duch..čas vyměřujeme díky podržení dojmu..paměť
- Kosmologické, fyzikální pojetí času..čas není pohybem nebeských těles (Bůh je stvořil a řídí jejich pohyb)..čas neexistoval před stvořením světa..Bůh čas stvořil zároveň s věcmi jako míru jejich změny
- ✓ Čas a věčnost...proti lidskému prožitku (ps. času) stojí Boží věčnost..pro Boha není před a po..ve světě idejí je vše najednou, navždy, nyní..

Vztah rozumu a víry:

- rozum podřízený víře (Božské autoritě stanovené v písmu)...dědičný hřích poškodil schopnosti lidského rozumu..rozum tak musí hledat oporu v Božském zjevení („věř, abys rozuměl“)
..rozum však může víře prospět...povznášet mysl od věcí hmotných k nehmotným..cvičit ducha k vidění nejvyššího
- poslední instancí pravdy je autorita církve jako jediné a neomylné interpretky písma

Nauka o predestinaci:

Augustinus rozlišuje dvě obce:

- obec pozemská – (sobecká sebeláska pohrdající Bohem) lidé předurčení k věčnému trestu
- obec Boží – (láska k Bohu pohrdající sebou samým) předurčení ke spáse

---členové jsou propleteni a rozlišeni až při posledním soudu..konec dějin

--dějiny mají absolutní začátek a konec (x antickému cyklickému pojetí dějin)..směřují k žádoucímu konci, vrcholu..vzestupné lineární pojetí vývoje dějin..

Tomáš Akvinský (asi 1220-1274)

...spojení spíše s Aristotelem ale také vliv novoplatonismu (Augustinus)

--metafyzické principy často z Aristotela..(možnost-skutečnost, látka-forma, substance, esence, 4 příčiny..)

...formy ve věcech jsou obrazy idejí v Boží mysli, na nichž stvořené věci svými formami participují (spojení Aristotela a Platóna..)

...**substance** – stabilní..existuje o sobě a v sobě..

...**akcident** – proměnlivější část jsoucna..existuje jen skrze něco jiného..vlastnost určité substance

---substance (**esence**) je principem způsobu svého bytí (díky ní je věc tím, čím je).. není příčinou svého bytí.. Tu dává **existence**

---jen Bůh je substancí, která je příčinou svého bytí..je jako bytí samé (**existence**) příčinou všech ostatních substancí

➤ „Reálná distinkce“ – esence stvořené věci je reálně odlišná od existence..

...každá věc je složeninou esence (podstaty) a existence..jen Bůh je esencí, která je i existencí

...bytí (existence) není vlastnost..(vlastnost esence)..existence je činnost, konání..je jen jediná bytost, jejíž existence nejen náleží podstatě, ale podstatu přímo tvoří..nejvýstižnější jméno Boha je jsoucí..jeho přirozeností je existence..je bytím samým (actus purus)..podstata a existence se u něj neliší..je Aristotelovým uskutečněním (energeiá)

✓ ..to , co činí věci skutečnými, je akt bytí (ne podstata..Platón)..žádná bytost sama od sebe neuskuteční tento akt, bytí..

..stvořit..přivést věci k bytí..uskutečnit je dokáže Bůh..ten, který je, co je, působí, aby také věci mohly být, čím jsou

❖ **!!** vše, co existuje, odkazuje k Bohu, podobá se mu..to je něco jiného nežli platónský vzestup k Bohu přes stupňovitou hierarchii jsoucena
---- být a být dobrou věcí je to samé..! Tento svět je nejen dobrý, nýbrž je i posvátný..kladný postoj ke stvořenému světu..!!

Vztah rozumu a víry:

...významná úloha rozumu..křesťanští myslitelé mají být připraveni přít se racionálně o jakémkoli tématu i s nekřesťany..s těmi je nutné odvolávat se k přirozenému rozumu..

Dvě cesty k pravdě:

Přirozená teologie ...pravda zjevená může být odhalena také přirozenou cestou rozumu (filosofií)...pomocí metafyziky se obracíme k univerzálnímu cíli a zdroji..k nejvyšší příčině všeho..k prvnímu principu..pravdě o Bohu

...může dokázat, že Bůh existuje a tak je přirozená pravda metafyziky spojená s teologií

Zjevená teologie ...přijímá jako předpoklady zjevená tvrzení (mystéria křesťanské doktríny..zázrak, trojice atd.)

...aby lidské blaho mohlo povstat pro lidi snáze a s větší jistotou..proto zjevená teologie

Renesance, Novověk

- ...Hierarchicky odstupňovaný řád skutečnosti se čím dál více rozkládá
  - vzrůstající moc knížat a národních států, bohatnutí obchodních měst a jejich občanů (ohroženo postavení aristokratických rodin)
  - selská povstání (hroucení stavů)
  - jednota církve se rozpadá (reformace)..existují rozmanitá vyznání..rozhodnutí na jednotlivci
- jedinec je stále více odkázán na sebe..sílí důraz na individuum a jeho osobní svobodu, zdatnost, schopnost
  - ...snaha nalézt metody, které jedinci umožní v pochybných případech dospívat **k jistotě** a odpovědnému rozhodnutí..
- v přírodních vědách kvantitativně-matematická metoda..rozvoj matematiky, atomismus (ne už Aristotelův princip látka-forma..)
- vedle matematizace i mechanizace
  - ...svět se stává technicky využitelným..technika (stroje)
- ...knihtisk (vzdělanost, rychlost přenášení myšlenek) objev krevního oběhu..(člověk stroj)
- ...optika, perspektiva (co je pravda-klam?),
- nově objevené kontinenty a kultury
- zhroucení geocentrického modelu světa otřáslo důvěrou v tradici a přirozené přesvědčení lidí, jež se zakládá na dosavadních poznacích, smyslech či zdání...nekonečný homogenní geometrický prostor..stejně matematické zákony (– Newton 17.-18. st.)...zrovnoprávnění klidu a pohybu

- také společnost se chápe jako spojení původně rovnocenných, izolovaných jedinců (společenská smlouva)
- lidské poznávání..skládají prvky (ideje, smyslová data..) není vysvětlováno předáváním formy (Aristotelés)

RENEŠANČNÍ FILOSOFIE

(ve 14.st. spíše jen umění a literatura)

- ...pád Byzance (Východořímská ř.) 1453..přicházejí východní učenci do západní Evropy
- ..podněcují návrat k antickému filosofickému dědictví..zejm. k Platónovi..a novoplatonismu
- ..nové je renesanční pojetí svobody a středověká zbožnost
- ✓ ve Florencii založena platónská Akademie

Mikuláš Kusánský (1401-1464)

- ...proti starému pojetí světa (hierarchie substancí) tvrdí, že ve všem panuje **jednota protikladů..části a celku..**žádný z nich není nadřazen či podřazen..
- ...části mají v sobě nějak i celek..celek není nic bez částí..vše je částí i celkem současně..vše je ve všem..člověk je mikrokosmos v makrokosmu
- v nekonečném Bohu splývají všechny protiklady
  - ...je maximem (objímá univerzum) i minimem
  - ...v každé věci je jako rozvinutý řád..vše je on sám..a vše je zároveň v něm..(je „ne-jiný“)
- věci ve světě jsou kontrakcí (konkretizací) nekonečnosti..jejím rozvinutím..rozvinutím původně svinuté absolutní jednoty (novoplatonismus..)
- princip poučené nevědomosti** – rozumem nemůžeme proniknout k nekonečnému absolutnu, jednotě, kde splývají všechny protiklady..touto cestou je bůh nepochopitelný (novoplatonismus)
- nemůžeme tak pravdivě proniknout ani k jsoucnům stvořeným (nezachytíme protiklady v jednotě)
- naše poznání se jen přibližuje pravdě, která tvoří základ bytí..naše vědění je nevěděním..uvědomění si tohoto nevědění je nejvyšším možným stupněm vědění..
- ...vliv svým organismickým, systémovým pojetím na Bruna, Komenského..atd.
- ...zamýšlel se moderně nad nekonečností (neohrazeností) vesmíru..má a nemá hranice, centrum..

Mikuláš Kopernik (1473-1543)

...heliocentrismus..země mimo centrum vesmíru nepodporuje antropocentrismus (člověk jako střed světa)..narušuje se tím také dualismus sfér - sublunární a supralunární..

Giordano Bruno (1548-1600)

...dopracoval Kopernikův model.. do důsledků ..středem slunce a vesmír je nekonečný..světů v něm je mnoho..více sluncí a jejich planet, Zemí..

...vesmír je jednotný a sourodý, homogenní, všude jsou stejné prvky, síly a principy

- **Pantheismus** – příroda je Bůh ve věcech..je nekonečno v nekonečnu, je ve všem a všude nikoli vně a nad

...to popírá stvoření..onen svět a poslední soud atd.

- **Monadismus** – vliv atomismu..svět se skládá z částíček..monád

..jsou **hmotné a duchovní zároveň**, věčné..mění se jen vztahy

..každá je odlišná a má jiné postavení vůči celku

..každá v sobě obsahuje univerzum (v univerzu se neliší tělo od bodu, střed od obvodu..Kusánský..) .....později Leibniz..monáda jen duchovní

- **Panpsychismus** – vše je oduševněno světovou duší.. vše má svojí duši

....potřeboval princip pohybu (po zavrnutí Aristotelových přirozených pohybů)

- **Organicismus** – svět je tvořivým živým tvorem (ne mechanickým strojem..)

Další důležití..Campanella, Machiavelli, Paracelsus, de Montaigne...

Reformace

- ..je kritikou některých stránek renesance, ale má s ní některé společné rysy:
- .. vyzdvihuje **význam individua**..ten je ovšem omezen na individuální zkušenost spásy..na osobní přístup věřícího ke Kristu (prostřednictvím studia Písma..překlady bible)..zniternění zbožnosti (ne nevázanost a absolutní náboženská autonomie)
  - mizí úloha církevní instituce (její milosti, spásy) a autorita dogmatu..
- ..společný je i **návrat k pramenům**..renesance k antice, reformace k původní biblické zbožnosti
- ..**příklon ke světu**..negativní vztah reformace k mnišství, celibátu, záslužným skutkům..
  - ale také nejprudší polemiky s renesanční propadlostí světu (korupce, hříšnost církve)
- ...první a druhá reformace (Wyclif, Hus a Luther, Kalvín)
- ...**protireformace**..

Martin Luther (1483-1546)..sympatizoval s Husem jako reformátorem
...měl blíže k Augustinovy..nebyl filosofem

...proti odpustkům, skutkařství a záslužnictví (víra nepotřebuje záslužných skutků)

...člověk může obstát před Bohem..být spasen pouhou vírou (ospravedlnění
pouhou vírou)

...svoboda svědomí – osvobození od vnějších příkazů, které bychom museli
vykonávat bez vnitřního souhlasu, víry, lásky, radosti a vůle

--svědomí je vnitřním prostorem, v němž jsme spolu s Bohem

(„Žádný člověk nemůže do druhého vlít svou vlastní duši, víru, cítění, vůli a dílo
Kristovo. To může udělat jen Kristus sám. Žádný papež, žádný biskup
nedovede způsobit, aby se v srdci člověka zrodila víra“.)

...závazné je pouze boží slovo, Písmo, k němuž přistupuje každý
individuálně..všeobecné kněžství..každý sám sobě knězem

...slovo..zjevená pravda je u Luthera v ostrém protikladu k rozumu („dávlova
děvka“, slepý kuň..)..neptám se již, jak to může být pravda a slovo Boží mi
stačí, ať se má k rozumu jakkoliv..proti Aristotelovi a filosofii vůbec..(služkou
teologie).. jen svoboda bádání v písmu

NOVOVĚKÁ FILOSOFIE

- Nová filosofie..utvářející se od 17. století není již záležitostí církve na univerzitách..ale převážně soukromých učenců, politiků či diplomatů
- ...filosofie je předmětem diskusí vzdělavců (učenců, přírodovědců, matematiků, filosofů státu)
  - ...filosofie ještě není oddělena od ostatních věd
- ...témata už nejsou úzce teologická..vyvstávají z otázek pocházejících ze zkoumání přírodních věd
- ...klasickou formou je systematicky psaná esej či traktát oproti sumě otázek..středověké scholastiky

Racionalismus vs. Empirismus...

Mnohé styčné body:

- Úsilí o nové, po vzoru exaktních věd zakotvené zdůvodnění filosofie jako přísné vědy
  - ...úsilí o nalezení prvního, bezprostředně jistého východiska filosofie
  - ...otázka po pravdivosti našeho poznání (idea či ideje)
- Filosofie, jež začíná reflexí vědomí
- Poznání musí být co možná nejsystematičtěji rekonstruováno z původních, atomárních idejí, které se vyskytují ve vědomí a mohou být považovány za jisté

Racionalismus (Descartes, Leibniz, Spinoza, Pascal) klade na začátek čisté myšlení..v rozumu vždy již tkví původní a předem dané pojmy a principy (zkušenost je podhodnocena)...

...skutečnost..(její řád) je dedukovatelná „z rozumu“ na základě logických vztahů..

Empirismus (Lock, Hume, Berkeley) vychází ze smyslové zkušenosti (redukce na smyslový počitek..skutečnost jako soubory smyslových jevů)...odmítá vrozené pojmy a principy rozumu..

Descartes (1596-1650)

...chce překonat mnohost názorů ve vědě a filosofii

...po vzoru matematiky chce vše vydedukovat z nezákladnějších evidencí rozumu..z toho co je jasné (jisté) a zřetelné (evidentní)

..stačí najít jen správnou metodu:

- vyjít z jistého a evidentního
- rozklad na části nezbytných k nalezení řešení
- skládání z nejjednoduššího
- úplnost prvků

➤ **metodologická skepse**...nejzákladnější evidence si žádá pochybovat o všem..nic není jisté

...je jisté jen to, že pochybuji, že myslím..jsem si tedy jist sebou jako myslící bytosti...“Myslím, tedy jsem“

...tato **jistota vlastního já slouží jako kritérium pravdy**..cokoli nahlížím stejně jasně a zřetelně..je stejně jisté..

..stejně evidentní je **idea Boha** ve mně..nekonečná, nezávislá, všemocná, vševědoucí bytost

..substance..v níž mám oporu jako konečná bytost..(idea nekonečnosti z ničeho konečného vycházet nemůže)

..mé pochybnosti a touhy svědčí o tom, že jako konečné jsoucno něco postrádám..což je možné jen ve srovnání s něčím dokonalejším..toužím po nekonečnu

--tak je jistota mé vlastní existence (já) opětovně zakotvena v Bohu..

➤ Jistotu tedy Descartes nalézá v sebejistotě, která je však podmíněná jistotou existence Boha

..vlastností dokonalé bytosti Boha je nutně pravdivost..nemůže nás klamat..(nebyl by dokonalý)..

--svět před mým zrakem je pravdivý a není to přelud..

Na základě tří idejí Descartes rozeznává **tři substance**:

- Nestvořená substance Bůh
  - Stvořená substance myslící (res cogitans)..neprostorová, netělesná
  - Stvořená substance rozlehlá (res extensa).. její vlastnosti lze uchopit jasně a zřetelně – rozlehlost, tvar, pohyb, neprostupnost
    - ...tělesa jsou prostorem a prostor sestává z těles..prázdný prostor neexistuje...tělesa mají jen povrchové vlastnosti
    - ...jsou popírány fyzikální síly (síla je vlastní duši)
    - ...pohyb..prvotní impuls, který se zachovává je dán Bohem..vířivý pohyb, který dal vznik kosmu
- model světa je konstruovatelný přísně matematicky, mechanicky (rozlehlost, pohyb, klid)...včetně procesů v živých tělech
- ...zvíře je stroj..člověka odlišuje řeč..**duch**

Vztah mysli a těla

...čisté myšlení je vlastní mysli

...tělu náleží představování, smyslové vnímání, city, afekty..

---tělo a mysl se od sebe esenciálně (podstatou) liší..jsou to vzájemně neslučitelné substance.. v člověku jsou ovšem tělo a mysl neoddělitelně

---mohou být teoreticky (metafyzicky) uchopeny nezávisle..a božím působením je možné, aby existovaly nezávisle

...pro nesmrtelnost duše Descartes ale nepodává žádný důkaz...metafyzická dělitelnost není dělitelností fyzickou

✓ podstata člověka je ovšem spojena s esencí mysli..moje podstata je myslící substance..jako člověk jsem však jednotou složenou z mysli a těla

❖ Působení mezi tělem a myslí je fyziologicky zabezpečeno epifýzou..přenos mezi myslí a životními duchy, kteří přenášejí impulzy v nervových drahách..

...další tehdejší odpovědi (okasionalismus, monistický paralelismus, předzjednaná harmonie, hmota jako jev atd..)

Leibniz (1646-1716)

...stejně jako Descartes má hmotu za matematicky interpretovatelnou, vyplňující homogenně prostor a vyznačující se kauzalitou

...tato hmota je však jen jevem..

➤ skutečnost se skládá z mnohých, duchovních, nehmotných, bodových, neprostorových, nedělitelných substancí, z individuálních jednotek (Bruno) – z „monád“

...pohyb není vysvětlován mechanicky jako u Descarta, který popíral existenci sil..naopak je založen v monádách vnitřně..

Monáda je aktivním, oduševněným, silovým (energie) centrem, vznikají stvořením a zanikají zničením, které pochází od Boha

...každá je jedinečná, individuální, proměnlivá, celostní – každá ze svého „hlediska“ reprezentuje, poznává („percepce“) celé univerzum

...monády jsou rozlišitelné podle kvality percepce (jasnosti a zřetelnosti poznávání)

...nejvýše stojí Bůh a lidská mysl (poznávání zkreslení smysly)..

...člověk disponuje duchem, vědomím („aperpce“) a je proto schopný poznat Boha

...jednoduché monády jsou charakteristické nevědomým percipováním..

- **!!**percepce nejsou způsobené bezprostředním vztahem k ostatním monádám
..je to poznání čistě uzavřené do sebe..“monády nemají okna“..jsou nezávislé, oddělené**!!**
  - percepce jsou dány zevnitř..jsou rozvíjením jejich esence, podstaty
  - přechod od jedné percepce ke druhé (změna) je výrazem „žádostivosti“, síly monády (x Descartově rozlehlosti jako klíčové vlastnosti hmoty)
...právě silou usiluje monáda o rozprostraněnost..hmota je obrazem, jevem, fenoménem monád...tento obraz, fenomén je **založen v Božím řádu**
...“předzjednaná harmonie“

- **kauzalita** (vztah příčiny a účinku) není dána vnějšími událostmi a jejich mechanickým působením..je proudem těchto percepčí
...vzájemná souhra monád a tak i kauzalita je dána předzjednanou harmonií..Bohem naprogramovanou souvislostí percepčí monád..

- složené věci jsou výsledkem spojení jednoduchých monád..organismus je automatem složených automatů...řídící duše je imateriálním automatem..(je uskutečňováním těla)

---Bůh (božská monáda) tvoří nejlepší možný svět..jako nejdokonalejší bytost..
...skutečnost je podřízena principu dokonalosti, optimalizace..při nejmenších
vkladech největší účinek
...Bůh ve své moudrosti a slušnosti nemůže (i když je svobodný..) jinak, než
stvořit nejlepší z možných světů
...možné světy jsou ovšem všechny konečné..jsou z omezeného počtu
prvků...odtud pochází zlo

Empirismus

...připravován nominalismem (obecniny, obecné třídy jsou jména..neexistují reálně mimo naší mysl)

John Lock (1632-1704)

...silně na něj působil Descartes...Jak se zakládá poznání? Jakým stupněm jistoty se může vyznačovat?

...odmítá vrozené ideje a principy poznání

---obsahy našeho poznání (ideje ve vědomí) pocházejí ze zkušenosti..

- **Vnější zkušenost (sensation)** – smyslové počitky tělesných věcí
- **Vnitřní zkušenost (reflection)** – vlastní prožitky, stavy

Získáváme ideje

- **Jednoduché ideje** – pasivně přijímané..mohou pocházet z vnitřní či vnější zkušenosti..(také zároveň), z jednoho či více smyslů..
- **Složené ideje** – vznikají aktivním spojováním (asociací), vztahem jednoduchých idejí v mysli..

V případě jednoduchých vnějších idejí rozlišuje

- **Primární smyslové kvality** – reálné kvality věcí (rozlehlost, tvar, neprostupnost, pohyb, klid, číslo)
- **Sekundární kvality** – nejsou skutečnými vlastnostmi věcí..vznikají působením podnětů na naše smysly..(barva, zvuk, chuť, pach, teplo)

--- myšlení je spojováním a srovnáváním jednoduchých idejí..vznikají složené ideje..tj. základní pojmy – **tři třídy základních pojmů**

- **Mody** (způsoby)..přináležejí substanci (prostor, čas, číslo, síla)
- **Substance**..konstantní spojení komplexu idejí..je reálná, i když ji nemůžeme uchopit jinak než smysly (Hume..neuznává její reálnost)
- **Relace**..vztahy, spojení idejí (identita, rozdílnost, rovnost, nerovnost, kauzalita..subjektivní asociace představ..)

- Jednoduché ideje jsou reálné, adekvátní, pravdivé (smyslová data..Bůh)
- Smíšené mody a relace jsou pravdivé, jestliže jsou bezrozporné
- Substance jsou neadekvátní, protože neuchopujeme jejich pravou podstatu..mohou reálné být..**

❖ Jistota poznání spočívá ve shodě nebo rozporu idejí...**nejvyšší jistota je v intuitivním poznání** (existujeme, kruh není trojúhelník)..podobá se Descartovi..

-- ale také v důkazním poznávání (to ale opět spočívá v základech na intuici)..matematika, morálka..Bůh

-- **nejníže stojí smyslové poznání ?..**scházejí nám adekvátní ideje..zobecnování

?? Poznání je převedeno na nejzákladnější smyslové ideje X smyslovému poznání je přitom uznána nejnižší jistota..

✓ Realismus..skutečnost vůči zkušenosti vědomí transcendentní...zjevení..a víra..ve shodě s rozumem..rozum jako hlavní vodítko..náboženská tolerance (až na ateisty a katolíky..)

George Berkeley (1658-1753)

...vyostřuje empirismus.. ...neexistuje nic, než zkušenost..

---smyslové poznání nepochází z reálně existujících tělesných věcí..jsou to jen představy naší mysli

---primární kvality těles jsou stejně subjektivní jako kvality sekundární!

---neexistuje žádný materiální svět vně nás..který odpovídá našim představám..“být je být vnímán“

...představy nejsou vytvářeny zcela subjektivně..ani nepocházejí z materiálních věcí..pocházejí z duchovní bytosti Boha..

...hmota není nutná k vysvětlení světa..není pro ní dostatečný důvod..

...otázka po jistotě smyslového poznání ztrácí smysl..není vnější svět pro rozhodnutí o adekvátnosti..

✓ Berkeley ukázal, že ze založení jistého poznání na smyslových počtcích ještě nevyplývá jistá existence reálných věcí!!..a poukázal tím na slabiny materialismu

...materialismus vyplývá z empiristické redukce poznání na smyslové vnímání a z předpokladu, že příčina jevů je v reálných materiálních věcech..

David Hume (1711-1776)

...z rozvinutí Lockovy nauky o poznávání chce získat základy pro celkový systém věd (vliv na Kanta)..

---jistým zdrojem poznání je jen zkušenost a pozorování (vědecká metoda)..měla by být přenesena i na duchovní vědy

...přijímá Lockovu

- Vnější zkušenost (sensation)
- Vnitřní zkušenost (reflection)

a

- Jednoduché ideje
- Složené ideje

---v případě jednoduchých idejí však činí rozdíl..rozlišuje

- Imprese – aktuální počitky vnějších smyslů
- Ideje – reprodukované smyslové představy (vzpomínka, obrazotvornost)...jsou méně jasné, méně živé..vybledlé vjemy..pojmy

...složené ideje vznikají stejně jako u Locka kombinováním představ...podobně pomocí asociací..tři principy asociací:

- Podobnost
- Sousednost (časová, prostorová)
- Kauzalita (příčina, účinek)

---Hume rozlišuje

- Vztahy idejí – matematika, geometrie..pravdy bez zkušenosti..analytické..je to ještě empirismus?
- Faktické okolnosti – faktuální pravdy..nelze vykázat jen z pojmu..musíme vycházet z faktu a na základě kauzality rozkrýt jiný fakt
...otázka kauzality a skutečnosti..

➤ Kauzalita

...na příčinu a účinek usuzujeme jen ze zkušenosti.. nenahlížíme příčinné vztahy samy..jen opakování událostí..“proto“ je jen „po tom“..

...je opakovaným spojením..je zvykem..neplatí nutně!!!

... ze smyslové zkušenosti následnosti nevyplývá kauzální zákonitost..je to jen domněnka

- ✓ Vyplývá ale ze smyslového vnímání a z nemožnosti vnímat některé události neexistence kauzálního dění či neschopnost poznat kauzalitu rozumem?

...Redukce poznání jen na smyslové vnímání..a uznávání jen těch vlastností, které jsou poznatelné smysly

❖ Nastolil problém indukce v přírodních vědách..

--- je zdůvodněním zákonitosti to, že se události často opakují? ...zpochybnil základy empirických věd..

...Kant díky tomu hledá nové založení vědy..zdůvodnění nutné platnosti vědeckého poznání

Substance

...kritizuje z podobného důvodu jako kauzalitu..pojem který odkazuje jen na trvalé spojení jevů...zvyk..za vnímanými stálými vlastnostmi předpokládáme substanci

...na rozdíl od Locka se pojmu substance vzdává úplně..

- ✓ Podobně nepředpokládá ani duchovní substanci duše či Já..je to také jen komplex představ..který nás vede k předpokladu tajemného základu..

---celý náš svět poznání se rozplývá do smyslových kvalit, které nemají objektivní realitu..smyslově-fenomenální svět

Etika

...založená na užitečnosti a příjemnosti činů...utilitaristicko-hedonistická etika..libost-nelibost

...všestranný rozvoj osobnosti a sociální ctnosti..vcítění

---rozumové zdůvodnění náboženství není možné..

---existence náboženství je zdůvodněno psychologicky..potřeba citu, starost o štěstí a zdraví, úzkost před smrtí, neštěstím, ohrožované uspokojování životních potřeb

---náboženství je podle něj spojeno s těmi nejnižšími instinkty lidské přirozenosti...náboženství infikují jako nemoci..

➤ vliv na Kanta, pozitivismus, novopozitivismus...